

A BUKOVINAI SZÉKELYEK VISELETE

Az 1764-ben Székelyföldről elüldözött, majd tízévi moldvai bujdosás után Bukovinába letelepített székelyek magukkal vitték a székelyföldi viseletüket. Bár ez a viselet 200 év alatt sokat változott, megőrizte a székelyes vonásait. A Székelyföldön hordott viseletből egy sajátosan bukovinai öltözet alakult ki, mely magán viseli a moldvai és a környezetükben élő népcsoportok viseletének elemeit is.¹

Az 1800-as évek derekán még szinte minden ruhadarab házilag készült. Az asszonyok maguk szőtték az alapanyagot a viselet elkészítéséhez lenből, kenderből, gyapjúból, s maguk is varrták meg, kivéve a bőrből és a posztóból készült ruhadarabokat. De már megjelenik néhány kereskedőtől vásárolt anyag is, melyet manufaktúrákban készítettek. Ilyen a *besztercés rokolya* anyaga. A századfordulón már terjed a gyári gyapjuszövet, a „teveszőr”, mely Csehországból, Lengyelországból s Kanadából jut el a vevőkhöz. A két világháború között a férfiak a *vászonagya* és a *posztóharisnya* viselete mellett a bársonyból készült öltöny is divatba jött. Bácskában megjelenik az élére vasalt nadrág, a rövid szövetkabát. A lábbeli többnyire még a csizma, de a vasalt nadrághoz már félcipőt vesznek fel. Télen szívesen viselik a bundák valamelyikét, mert illik az új ruhadarabokhoz is.

Legelőbb (leghamarabb) az istenségi asszonyok kezdik elhagyni a hagyományos ruhadarabok valamelyikét, vagy igazítják a divathoz pl. *tászlis* (fodros) *szédétting*, *rezes* (flitterrel díszített) *lájbi*, pliszérozott (rakott) *rokolya* stb. Legtovább az andrásfalviak maradtak hűségesek az őseiktől örökölt viselethez. Az alsóneműt is fokozatosan a bolti anyagból készült ing, alsónadrág váltja fel férfiaknál, nőknél, gyermekeknél egyaránt. Legfeljebb *kendézdőt* (törölközőt), lepedőt, *rongypokrócot*, gyapjúból *festékés* és posztó ruházat alapanyagát szőtték.

1945-ben, a Dunántúlra telepedéskor még minden korosztály népviseletben járt. Az új hazában megakadt az alapanyag utánpótlásának lehetősége. A hagyományos viselettől való „menekülést” siettetta az új környezet is, a nem bukovinaiak bántó megjegyzései.

Természetesen a mindenkor divat is jelentős szerepet töltött be a változások felgyorsulásában. Az ötvenes évek végén megkezdődik, s a hatvanas években rohamos asszimilációs folyamat játszódik le. A tévesztés következtében sokan ipari munkások lesznek, s ez a tény is hozzájárul a „kivetkezéshez”. Sok család elköttyavetyéli

¹ A nők gyári anyagból készült blúza a krecsán, német hatást mutat. A posztóból készült férfiruhák közül a szokmán és a mentáva elnevezésben és formájában is kelet-európai szláv eredetre utal. A bőrruhák közül a mintyán és a kozsok a bukovinai románok viseletében is jelen volt.

a tárgyi hagyaték maradványait, így a viseletet is, de számosan takargatják az eddig is féltve őrzött „kincseiket”. A viselet kicserélődésével párhuzamosan „kopik le” a székely tájnyelv, bomlik fel a család eddigi megszokott értékrendje. A fiatalok vegyes házassága, önálló lakásba költözése fokozatosan új életformát teremt, melyből már teljesen kiszorul a hagyományos bukovinai életmód.

Napjainkban a bukovinai székely viseletet már csak szereplések alkalmával veszik fel, ha még megvan.

Adatközlőim a két világháború közötti időszak, valamint a negyvenes évek viseletére emlékeznek. Ezért a továbbiakban ennek az időszaknak a viseletét, annak változásait írom le. A gyűjtött korabeli fényképek is támpontot nyújtottak a vizsgálódáshoz, elemzéshez.

A NŐI VISELET

A bukovinai nők viselete fehér vászoningból (szedetting), *vászonpëndélyből* (szűk alsó szoknya), alsó és felső *rokolyából* és *karincából* (kötényből) állott, ünnepnapokon nyáron az ingre *lájbit* (mellényt), vagy *dërékbundát* (hímzett rövid bőrmellényt, sejmestlájbinak nevezték Istensegitsen) vettek. Télen az ing felett *krëcsánt* (gyári anyagból varrt, elől gombos női blúzt), *bekecsët* (bőrmellényt) vagy bundát öltöttek.

Lábbeli télen csizma, nyáron hosszú szárú cipő, *miesnap* (hétköznap) mezítláb jártak.

Az asszonyok télen, nyáron *ruvát* (fejkendőt) kötöttek a fejükre, a lányok *hajonfejt* (hajadonfött) jelertek meg.

Hajviselet

A *fejérnëp* hajviselete mindig hosszú. A *lejánkák* haját soha nem vágták le. Ahogy befonható volt, hasított *rongykötő* segítségével összerendezték. A fej közepén végig választékot fésültek, majd keresztbe is elosztották (egyszer-kétszer) a haját úgy, hogy minden hajszálnak meg legyen a helye. A rövid pihéket a homlokhoz közel egy-egy *gicába* (hajfonat) szorították a választék mellett, megtoldva a *rongykötővel*, majd hátrébb, a fej görbülete előtt újabb két *gica* következett, melyhez az előző kettőt keresztbe téve hozzáfonták.

Ha ez a két fonat az utolsó (első) két *gicát* nem érte el, *kötővel* meghosszabbítva (alkalmanként ezt is keresztbe téve) fonták bele (*kosárcásan*) a befejező két *gicába*.

Miesnap (hétköznap) keskenyebb, már viseltes *pántikát*, vásár- és ünnepnap új, szélesebb *pántikát* kötöttek a *gica* végére *csukorba* vagy leeresztve. A fésülködés alkalmával állati zsiradékkal kenik meg a haját, hogy jól tapadjon, fényesebb legyen. A szabadidőtől függően (ha nem kellett hajnalban mezőre menni, tehenet, libát legeltetni) naponta, vagy 2-3 naponként, de vasárnap a *misére* minden esetben megfésültek a lejánkák haját. A fésüléshez a bontó és simító *fösüt* (fésüt) házilag készítették vasból, vagy boltból vettek szarufésüt.

A *lējányok* két *gicába* (kétágú hajfonatba) fonva viselték a hajukat. A végébe 1-2 m hosszú *szörkötőt* fontak (Andrásfalván), vagy színes szalagból kötöttek *csukrot* (csokrot). A szalagot a boltból vásárolták, a *szörkötőt* a lányok, asszonyok szőtték az erre a célra rendszeresített szövőszerkezeten. A szükséges fonalat maguk fonták, festették, vagy a boltból vásárolták. Az anyaga gyapjú volt, ezért nevezték *szörkötőnek*. Mivel Andrásfalván volt divatos, ezért az andrásfalvi lányokat *szörkötősöknek* csúfolták. Az istenségsíri *lējányok* 19 éves kortól egyágba fonott haját viseltek szalaggal.

Az *asszonyok* kontyba tekerve hordták a hajukat. A két *gicát* (fonatot) keresztbe tették, majd a *gica* felett, a koponya hátsó részének közepe táján a hajba szúrt keskeny, sima deszkalapocskán átvezetve tekerték a fonatokat addig, míg el nem fogyott, majd a végeket rögzítő rongyocskával összekötötték, a lógó végeket begyűrték a kontyba. Ezután húzták a fejükre a főkötőt, s arra *kötték* (kötötték) a *kicsi ruvát* (a fejkendőt).

A hajtű használata nem volt általános, ill. alkalmoszerű volt, s csak a negyvenes években terjedt el. *Miesnap*, gyors fésülködés alkalmával elmaradt a kis deszkadarab is. A koponya közepe táján felemeltek jobbról, balról két hajtincset, ez alatt átlósan átbújtatva készítették el a kontyot a kötő végekkel rögzítve (bogra kötve). A gyors kontykészítés másik módja a kétfelé választott hajtömeg megcsavarása, a rögzítéshez rongykötő alkalmazása, a felemelt hajtincseken átfonva, kötővel megkötve, összefogva a két vége. Ez a konty nem volt tartós.

A fésülés alkalmával kihullott haját gondosan összegyűjtötték és a tűzbe dobták.

A *személyék* (megesett leányok) egy *gicába* fonva hordhatták a hajukat, a végét egy *rongykötőcskével* rögzítették. A *ruva* (kendő) elmaradhatatlan volt a fejükről. A templomban csak a kórus alatt állhattak, le nem ülhettek. Kiközösítették őket. (Istenségsíren nem volt meg ez a szokás.)

A főkötő

A főkötő a Székelyföldről elvitt és megőrzött viselet darabja. Anyaga boltból vásárolt erős, brokátszerű fekete *fődű*, veres mintás anyag. Jól formálható, elkészítés után meglehetősen idomul a fej formájához. Hátral jobbról, balról, középen két-két pie található, mely elősegíti a konty belesimulását. Körben fekete csipke díszíti az alapanyagról 4-5 cm-re leógra. A csipkét gyakran ripszszalaggal rögzítették a főkötő anyagához. Ez egyben díszítette is. Alkalmanként ezt a szalagot lerakták, mindkét szélén rögzítették az alapanyaghoz. Az áll alatt fekete szalaggal megkötötték. Bár díszes, elegáns viselet, mégis gondosan elrejtve marad a *ruva* alatt. A kendő alól ki-kandikáló csipke miatt megszólalták a viselőjét.

A kicsiruva (fejkendő)

Az esküvő napján, éjjelkor, a *gyöngyöspárta* leszedését követően *békontyolták* az új asszonyt. A menyecske hajából magas kontyot csavartak, minden hajszálát főkötővel gondosan leszorították, majd – a leendő anyóstól ajándékba kapott – *kon-*

Idős andrásfalvi asszony főkötőben

tyoló ruvával békötötték a fejit. Ruvát viselt haláláig. A ruvát az átló mentén kettőbe hajtották, a fej legmagasabb pontjánál indulva mindkét oldalon mély hajtást készítve az áll alatt két bogra kötötték. A ruvát eltakarta hátul a nyakat, rejtette a főkötőt. A főkötő jelenléte gátolta a más formában történő viselését (pl. ruva hátrakötést). A szokásostól eltérő kendőviselés egyetlen dolognak számított.

A másnapi viseletnél a ruvát egyszer keresztbe vetve, lazán meghúzták az áll alatt. Az öregasszonyok – alkalmanként – egyáltalán nem kötötték meg a kicsiruvát. A végeket visszahajtván az arc mellett jobbról, balról betűrték (*összészűrták*) a keresztbe vetett végeket.

Munka közben (dagasztás, mosás, kapálás stb.) a ruva végeit a fejre vették (vetették) egy gyors mozdulattal, vagy hátrakötötték egy bogra a ruva felett, a konty alatt. Hátrakötötték még melegben a táncban, de a ruva alatt, szintén egy bogra.

A női ing, szedetting

A női viselet egyik legfontosabb darabja a *szedetting*. Télen alsónemüként, nyáron felsőruházatként viselték. Alapanyaga len, kender, gyapotvászón és gyolcs. Hidegben az ünnepi viselet gyapotvászón, melegben gyolcs. *Másnap* (hétköznap) len vagy kender. A vásznat az asszonyok szőtték, maguk varrták. Egy-egy ing elkészítéséhez 3–3,5 m anyagot használtak fel attól függően, hogy milyen széles volt a vászon. Az anyagot három részre osztották. Egy-egy ujjhoz 1-1 m-t, míg a törzset borító részhez 1-1,5 m-t vágtak le. A vállhoz 10x15 cm, a hónaljhoz 8x8 cm-t. Az ujjaknak leszabott anyag egyik végét 2-3 mm szélességben visszahajtották, majd a kívánt színnel *béhányták*. A fiatalokét *vörös*, az idősebbekét *kék*, az öregasszonyokét *fekete fejtővel* (hímzőfonal), vagy az anyag szálával végezték. A *fejtőnek* tökéletesen kellett takarnia a fehér anyagot. A béhányás vékony hurkaként futja körbe a gyol-

Pocolos ingminták (Égi Ferenc felv. 1995)

csot. A pontatlan behányás *telves* vagy *mákos* elnevezést kapta, nem dicsérte a készítőjét.

Ezután következett a ráncolás. A behányás mellett 3-4 szá-lanként, 3-4 sorban türe szedték az anyagot teljes szélességében. A csukló magasságában össze-húzták a kelmét, a szálakat bo-gokkal rögzítették. Ezek a redők adták a szedéshez a támpontot. Az összeráncolt részt színes *fej-tővel* domborított mintával díszí-tették. A redők felemelésével, leeresztésével a színes szál hol a jobb, hol a bal oldalán tűnt elő, így alakítva ki a szedésmintát.

A minta különböző széles-ségű volt. A kezelő általában más mintát kapott, mint a nyak-rész. Ezek a minták a természet-ből vett alakzatokra emlékeztet-tek (a lajtorjás a léírához, az

Öregasszony feketefejűs ingben

*Napjaink rezeslábija. Kakasd
(Érdi György felv. 1993)*

3-4 szálanként, 3-4 sorban ráncolták (béhasogatták: a túvel eligazították, kiegyenesítették a ráncokat). Ezek a ráncok a vezérlői a szedésnek. A felvett, leghagyott redőből a *fejtő* bujtatásával emelkedik, rajzolódik ki a minta.

A két világháború között a *tászlín* (fodron) kívül az ingek mintája is egyre színesebb lett. A hagyományos veres, kék, fekete és *fejér* mellett megjelentek a zöld és lila szedésű ingek is. A Bácskába telepítés alkalmával, 1941-ben a legelső dolguk volt az asszonyoknak egy piros-fehér-zöld ing szédése. A váll nem ráncolt részén is megjelenik a minta, akármilyen vékony az alapanyag. A nyakkivágás bal oldalán elől egy kis hasítékot készítettek körbe behányva, hurokszerű gomblyukkal és gombbal. Az ujjak felső részét is ráncba szedték és a vállrészt ráhelyezve rögzítették. A két vállrész dupla anyagból készült, hogy a nehéz ujjakat elbírja. Az ujjat a hónaljban

asztallábos a keresztbe tett asztal lábához hasonlított). A zsinórszerű behányást minta betevése után 8-as mintázatot eredményező tűzéssel rögzítették. Ez a lezárási mód elsősorban praktikus okból és nem esztétikai szempontból volt lényeges. Megkönnyítette a viselést, a mosást, nem akadt bele a tárgyakba. Az istenszegísi asszonyok indították azt a divatot, amikor a behányás „hurkáját” nem fogták le, a kiválasztott mintát ettől 1-2 cm magasan kezdték be rakni. Így keletkezett a *tászli*. A nyakrészénél 2-3 cm-t visszatűrtek, vagy külön betoldották a tászlit, s azután szedték a mintát. Az ing derekához 1–1,5 m hosszú, a szövőszekben szőhető szélességű vásznat szőttek lenből, kenderből vagy gyapotból, vagy gyolcsot vettek a boltból.

A kimért kelmet félbe hajtották, s középen kiszabták a négyszögletes nyakkivágást. A nyakkivágást körbehányták, majd

Hadikfalvi lányok kreccsánban (1920 körül)

pálhával toldották meg, hogy kényelmesebb legyen (a pálya egy négyzet alakú darabka az anyagból kivágva). Sokáig kézzel varrtak, de a varrógép megjelenésével (az 1930-as évek után) géppel szegték az alját, oldalát. A kézimunkát (ráncolás, behányás, szedés) minden *lőján* és *asszon* maga végezte, majd a részek összevarrását „elfizette”, aki tehetette. A 70–80 éves öreg asszonyoknak az ún. *pocolos* ing készült. Megjelenítése szerény, egyszerű, a korhoz illő. A nyak és a kézelő ráncolt, de nincs behányva az 1-2 mm-es tűrés. Ezután következik a minta szedése fekete fejtővel, de gyakrabban az alapanyag fonálával, fehér szállal. A minta keskeny, egyszerű, alkalmanként vonalszerű.

Rekonstruált besztercsés rokolyás viselet, 1993

A pendely

Az inget kiegészítő, testhez közvetlenül tapadó, derékon aluli női viselet. Anyaga len, kender és gyapot. Minden asszony maga állította elő az alapanyagot a len, kender vetésétől a szövésig, s maga is varrta meg. A gyapotfonalat a boltból vették, a belőle szőtt vászonból ünnepi alkalmakra készítették a fehérneműt: inget, gatyát, pendelyt. Olyan széles vásznat szőttek, hogy a pendely hosszának elég legyen.

Annyi anyagot vágtak le a vég vászonból, hogy fejen át bele tudjon bújni viselője. A két szabad szélét szembeöltéssel rögzítették, majd díszítő öltéssel az eredeti varrást eltakarták. Ezt az öltést nevezték *ökörhugyozásnak*. Alulról 5–10 cm-es nyílást hagytak a lépés megkönnyítésére, majd 4–5 cm-es *felkötéssel* díszítve zárták a nyílást. Ez a díszítés a táncolásnál kivillant. Az alját kézzel, *szembeöltéssel* felhajtották. Felül, a derekrésznél 2 ujjnyi korcot tűrtek vissza, melybe *sérített* vagy *szőtt kötőt* húztak. Ezzel kötötték meg derékon a pendelyt. A pendely készülhetett több *széjből* (szélből) is. Ebben az esetben ahány *széjből* varrták, annyi nyílást, felkötést csináltak.

A tarka pendely

A fehér vászon pendely mellett az asszonyok *színes* pendelyt is viseltek *miesnap* (hétköznap). Anyaga színes *pargét* (flanel) volt: kék, veres, fekete és mintás. Szabása, elkészítése annyiban tért el a fehér pendelyétől, hogy nem volt a lépést megkönnyítő oldalnyílás, így felkötés sem. A *pargétot* a boltból vásárolták. Mosása, kezelése könnyebb volt, mint a vászoné.

A fejéres rokolya (alsószoknya)

A pendely fölé egy, két vagy három fejéres rokolyát (Hadikfalván fánerkának nevezték) vettek a lányok, asszonyok. Anyaga lehetett gyolcs. A fehér (liszter Istensegítsen) *födűt* (alapanyagút) apró, színes minták díszítették. Csipke a századfordulón nem volt az alján, a 30-as években kezdték az istensegítsiek és a jözseffalviak a csipkével való díszítést. Istensegítsen szokás volt a keményítés. Az aljára egy-két *abroncsot* (piét) varrtak, ez a keményebb tartást szolgálta. Az aljától 10–15 cm-re helyezkedett el. A ráncolás módja: balról jobbra haladva, a derék bőségéhez igazodva, kb. 1 cm-es hajtásokat borítottak le egyenletes távolságra. Ezt cérnával rögzítették, majd egy erősebb, színben harmonizáló vászonnal *gallért* képezve beszegették. A gallért először bal, majd a jobb oldalán rögzítették a rokolyához. Az alját 1–2 cm-re felhajtották. Melegben csak pendelyt viseltek a rokolya alatt. Ünnepi viselethez és télen két-három fejéres rokolyát is felvettek.

FELSŐ RUHÁZAT

A női lájbi (mellény)

A női viselet ünnepi, díszes kiegészítője volt. Az ing és a krecsán elterjedése után alkalmanként a krecsán felett hordták. Helyettesítette a melltartót is.

A gyári anyagok megjelenéséig a lájbi anyagát festett len- vagy kenderfonalból maguk szőtték az asszonyok. A fiatalabbak vereset, az idősebbek fekete *födűt* viseltek. Díszítése fekete bársony volt. Kétféle lájbi volt divatban: *egész-* és a *fél-lájbi*. Az *egészlájbi* fekete bársony díszítése a lájbi alsó részét is körülölelte, a rokolya gallérféjéig ért. A bársony díszítése 5–7 cm széles, mellette egy vagy két fél cm széles bársonyszalagot is elhelyeztek. Bélése egyszínű, vagy színes karton. A *fél-lájbi* abban különbözött az *egészlájbitól*, hogy a fekete bársony díszítés csak elöl a nyak- és a mellrésznél volt megtalálható, hátul elmaradt. A századfordulón kezdték a fekete bársonyszalagot a fiatalabbak lájbján sárga farkasfoggal felváltani. A lájbi anyagát is már a boltból vették. A fiataloknak veres posztót, az 1930-as évektől sima bársonyt, az idősebbeknek fekete posztót vagy bársonyt. Napjaink lájbjaja, a kor divatja szerint, erősen hivalkodó, flitterrel gazdagon díszített. A lájbit elöl hat-nyolc fémkapoccsal fogták össze.

A krecsán (női blúz)

Az első világháború tájékán, a gyári anyagok térhódításával, valószínű német hatásra jelenik meg a *krécsán* (a női blúz). Elöl nyitott, a mell alatt húzott, hosszú ujjú, galléros vagy gallér nélküli kerek vagy szögletes nyakkivágású, csípőig érő női viselet. A mellrészen 2-3 *pie* szaladt végig lefelé mindkét oldalon. A galléron *rece* (csipke), fodor vagy elütő színű anyagból rátét díszítette a kivágás vonalán 2-3 cm szélességben. Ez a rátét alkalmanként végigszaladt a gombolás mellett a blúz alsó széléig, és megtalálható a kézelőn is.

Karincás asszonyok az 1943-as kiállításon

A *krécsán* megjelenéskor derékig, a 40-es években már a csípőig ért. Legtöbbször patenttal záródott elől és a kézelőnél. A rokolyán kívül hordták. A városokban szolgáló leányok *krécsánja* magas, zárt nyakú, a mell felett elvágott, a szabás vonalán csipkével díszített. A rokolyába kötve feszesen a testhez simulva viselték. Erős polgári hatás figyelhető meg. Anyaga karton, pargét, flokon micsnap, ünnepre: selyem, fényes bíbor vagy brokát. A *krécsán* viselését is befolyásolta az életkor. A *lejányok* világos, az idősebbek sötét, az öregek szigorúan fekete *krécsánt* vehettek fel.

A rokolya, a karinca (szoknya, kötény)

A XIX. században még házilag szőtt *fejér* és *veres borozdás* rokolyát viseltek az asszonyok, 13 ráncba volt rakva.² Anyaga gyapot volt. A házilag szőtt és a gyári szövetből készült rokolya közötti átmenetet képezte az ún. *bésztercés rokolya*.³ Ezt már nem mindig maguk szőtték, de még kézi szövésű, borozdás (csikos). Andrásfalván az 1930-as években Kerekes (Pál Gergé) Gizella és Mária még saját kezűleg szőtték meg a rokolyájukat. Alapanyaga len és kender. Veres, fekete, mélykék és

² A Néprajzi Múzeum raktárában megtalálható egy Hadikfalváról származó, lejánkák számára készített, házilag szőtt *fejér*, veres borozdás rokolya. Az 1880-as években még felső rokolyaként viselték, de már csak a kislányok. Felső rokolya került rá, lassan elmaradt a veres borozda, alsószoknya lett belőle: (Fánerka).

³ Ugyancsak a Néprajzi Múzeum raktárában található az a *bésztercés rokolya*, melyet Szolnoky Lajos vásárolt a múzeum számára 1953-ban Fábian Mátyásnétól Lengyelen. (Lsz.: 53.10.3.)

*Bukovinai székely ünnepi viselet
(1920-as évek eleje)*

*Forhant rokolya és karinca, Andrásfalva
(Tusa Attila felv., 1992)*

zöld fonalból szőtték. Komor színösszetétele miatt az idősebb korosztály *rokolyája*, *karincája* készült belőle.

A fiatalok *miesnap*i viselete bokáig érő volt. Ilyen *rokolyát* az andrásfalvi asszonyok az 1940–50-es években még néhányan viselték. Kásler (Szepi) Lászlónénak is volt ilyen *rokolyája*, a lánya hordta, emlékszik rá Sebestyén Ferencné Csiszer Borbála. Schmidt Katinak ugyanilyen *borozdás* gyapjúból készült *rokolyája* volt. Lőrincz Aladárné, a népművészet mestere is emlékszik ilyen *rokolyára*.

Az ünnepi lerakott *rokolya* ebben a században vékony gyapjuszövetből készült. Ráncolása ugyanúgy történt, mint a *fejéres rokolyáé*, csak a rakásokat lefektetve, nehezékekkel lenyomtatták, így rögzítették. A *rokolyát* átitatták vízzel és addig nyomtatták a súlyokkal, míg meg nem száradt. Ezután hurka formára tekerték, *rongykötővel* átkötötték, rögzítették. Újabb szárítás után a tulipántos ládába fektették. A *rokolya* elejét sokszor idegen anyaggal váltották ki, a felhajtáshoz is vendégeljat alkalmaztak. Az eljárás takarékosági okokra vezethető vissza. A szomszédos országokból, még a tengeren túlról is érkeztek rokolyaanyagok a századfordulón. A *koronás* vagy *favirágú*, *tükörvirágos*, *csércsés*, *epres*, *poháros*; egyszínűek: *lángszín*, kék, zöld, rózsaszín stb. a fiataloknak, setét árnyalatúak az idősebbeknek. Az öregek tiszta feketében, durvább anyagú *rokolyában* jártak.

A *csihán*, *felhánt virágú rokolyát* az öreg és fiatalabb korosztály egyaránt viselte. Ezek alapanyaga teveszőr, könnyen ráncba lehetett szedni, több generációt kiszolgáló egy-egy darab.

A *rokolya* és *karinca* ugyanabból az anyagból készült. Leért a magas szárú cipő felső részéig. Csak ünnepnap alkalmakkor vették fel templomba, esküvőre, keresz-

telőre. Az idősek a rokolyát és a karincát nem díszítették. A fiatalabb korosztály a *karincáját* elől 15–20 cm-re az aljától csipkével díszítette. Később a kötény szélét és a kötőjét is körbevarrták csipkével.

Az ünnepélyes aktus után azonnal *forhant rokolyába* öltöztek.⁴ A *forhant rokolya* anyaga olcsóbb karton, flokon volt. Ráncba szedték, de nem rakták le. A köténye lehetett eltérő színű is. Egyik rokolya karincáját viselték a másik rokolyához is. A *forhant rokolyához krécsánt* (blúzt), vagy kevésbé díszes, ünnepi alkalomra már nem megfelelő inget is viseltek. Hadikfalván *kerekrokolya* a kötény nélküli, kékecske a kékfestőhöz hasonlító németes rokolya nevet adták, Istensegítsen a *forhant* rokolyát *fënnjáró* rokolyának nevezték.

A mienes napi viselet könnyen kezelhető. A századfordulón már boltból vásárolt anyagból készült. Kartonból, flokonból, pargétból. Az idősebbek sötét, a fiatalabbak világos fődűt (alapú) anyagból varrták. A *karinca* lehetett sötétebb, eltérő színű is. *Fattyúaljat* (vendégalj, idegen anyag) alkalmaztak a felhajtáshoz. A *karinca* alatt, a *rokolya* nyitott eleje is vendéganyagból készült. Így szebben állt a rokolya.

A LEJÁNYOK VISELETE

Ünnepi viselet

A századfordulón *teveszőr rokolyát* viseltek a *lejánnyok* is. A módosabb szülők már a 14–15 éves *lejánnyocskák* számára megvásárolták. A *koronás rokolyáért* egy *bornyúcskát* is (borjat) adtak. A *tükörvirágos* (*vörös és zöld fődű*), *csércsés, poharas, pëttyës* vagy *babos, legyecskés; egyszínű: lángszin, lila, zöd, kék fődű* rokolyák voltak divatosak. A *teveszőr rokolyát* ráncba szedték, lerakták. A *karincát* csipkével díszítették alulról 15–20 cm-re és szélekre (körbe), valamint a kötőjére varrtak belőle. Mosni nem lehetett. A *karinca* és *rokolya* azonos anyagból készült. Istensegítsen az egyszínű rokolyára, karincára 2-3 *rend* (sor) keskeny fekete bársonyszalagot varrtak.

A *teveszőr rokolyát* ünnepnapokon pl. a mise után le kellett vetni. A *vecsërnýére* (litániára) már csak *forhant rokolyába* mentek. Anyaga karton, flokon (hidegebb időben) pargét volt. Könnyen kezelhető. A *karinca* elütő színű is lehetett. A *rokolya* ráncai nem voltak lerakva. Olyan hosszú volt, hogy a magas szárú cipő felső részét takarta. A mintás *rokolyát* nem díszítették. Az egyszínű (rózsaszín, kék, veres) *rokolyára, karincára* körbe keskeny, színes szalagot vagy bársonyszalagot varrtak. A 40–50-es években már lábszárközépig ért a rokolya.

⁴ A *forhant* a hétköznapi és az ünnepi viselet közötti átmenetet jelenti. Hasonlított a hétköznapi viselet ruhadarabjaihoz, de a *forhantot* nem vették fel munkára. Vasárnap délutánonként hordták, de ezt vették fel ha a városba vagy hivatalos helyre mentek.

Miesnap (hétköznapi) viselet

A *lejányok* miesnap könnyű, világos színű karton *rokolyát* viseltek. Sem a *rokolyának*, sem a *karincának* nem volt díszítése. A magasszárú cipő felső részéig ért. A *rokolya* és a *karinca* ugyanolyan hosszú volt, de lehetett eltérő színű. Könnyen tisztán tartható anyagból (pl. kartonból) készült.

A LEJÁNKÁK VISELETE

Ünnepi viselet

A *lejánkák* 5–11 éves korig *vigánát* (egész ruhát) viseltek. Anyaga karton, flokon, pargét volt. Ünnepekre világos színű (világos fődű, apró mintás) ruhát kaptak. Leggyakrabban a szülők varrták meg. Lehetett rövid vagy hosszú ujjú, de bokáig ért. Tűzésekkel, tászlival és világos szalaggal díszítették. Ritkán övet is varrtak elől a derék rész felett és hátul csokorba kötötték meg. A nyaka szögletesre volt kivágva. Nyári ruhán akkora volt a nyílás, hogy a fej beleférjen. Téli vigánán hátul 8–10 cm-es nyílás indult a nyak felső részétől s gombbal záródott. Istensegítsen *tászlis karincacskát* is hordtak a vigánán. Elöl 1-2 zsebet is elhelyeztek a ruhán díszítésül. Mosni könnyen lehetett. Hadikfalván és Istensegítsen *vigánát köntésnek*, az övet Hadikfalván *brevónak* nevezték.

Miesnap viselet

A *lejánkák* hosszú inget és vigánát kaptak, ahogy menni tudtak. Az ing anyaga az anya által szőtt vászon, len vagy kender. Kerek nyakkivágása akkora, hogy a fej beleférjen. Hosszú vagy rövid ujjú volt és bokáig ért. A mosása elég nehéz volt, lúgozást kívánt.

A NŐI LÁBBELI

A női lábbeli a csizma, majd a magas szárú cipő, az 1930–40-es években megjelenik a csatos félcipő. Amíg az időjárás megengedte mezítláb jártak, sokan még a templomba is. Lakodalomba, keresztelőbe, táncba lábbeli nélkül nem mentek.

A csizmába kapcát, a magas szárú cipőbe barna *cérna istrimfit* (harisnyát) húztak. Fehér cérna harisnyát a *hazaji* (menyasszony) viselt, de csak a 40-es évektől, majd a *lejányok* is egyre többen kezdték hordani. A *lejánkák* viselete nem különbözött a felnőttekétől. Csizmát azonban csak a jobb módú családok tudtak lejárnyermeküknek csináltatni, melyet a kisebbek örököltek.

A FÉRFIVISELET

A bukovinai férfiak hagyományos viselete a vászon *gagya* és ing. Télen ezt kiegészítette a posztóból készült *harisnya* (szűk nadrág), *szokmány*, *méntáva*, krecsán és különféle bundák.

Hajviselet

A fiúgyermekeket mindig kopaszra nyírták. A legények és a házasemberek is rövid haját viseltek oldalra fésülve. Szakállt nem, de pödrött bajuszt az öregemberek, kis pamacs bajuszt a fiatalemberek növesztettek.

Fejrevalók

A gyermekek és felnőttek kalapot és *kucsumát* (kucsmát) hordtak. A pödrött (felgömbölyített) szélű a *Kossuth-kalap* 1848 után jött divatba. Néhány idős ember még az új hazába telepítéskor is viselte. Ezt a viseletet a kis karimájú kalap váltotta fel. A kalap díszje a fekete pántika. Lakodalom és táncmulatság alkalmával pávatollat, árvalányhaját és bokkrétát tűztek a legények a *pántikába*. A virágbokkrétát színes krepppapírból a lányok készítették a szeretőjüknek, melyet a *húshagyati bálban* tűztek a legények kalapjára szerelmi zálogként. Bevonuláskor hosszú, nemzeti színű szalaggal jelentek meg, melyet a lányok kötöttek a kalapra.

A férfing

Anyagát az asszonyok szőtték lenből és kenderből, a századfordulón már gyapotfonalból. Az első világháború után egyre jobban elterjedt a gyolcs. Az ünnepi ingeket már ebből varrták. Télen továbbra is megmaradt a gyapotvászon ing, mert ez melegebb volt.

Az ing elkészítéséhez 3 m anyag kellett. Egy-egy méter az ujjakhoz, egy méter eleje, háta. A nyakrésznél elől, hátul ráncba szedték annyira, hogy a váll szélessége megmaradjon. Elöl 10–12 cm-es nyílást hagytak, s hogy felvevéskor ne hasadjon le *félkötötték*, tüvel készített csipkével lezárták. A gallért két kötővel fogták egybe. A két világháború között kezdtek gomblyukakat és gombot alkalmazni. A „*bong*” kék színű volt, később fehér (3 db). A kezelő kb. 5 cm széles, *1 bong* fogta össze. Az ing az ülepet eltakarta. A nadrágba mindig belekötötték, a *gagyan* kívül viselték. Legtöbbször *lájbit* vettek rá.

Bukovinában a férfiak is *szédett ingben* jártak, csak a szedetting nem volt *fejtővel szedve* (hímezve). Kivétel az ünnepi ing: kezelőjére (leginkább a vőlegény ingére) az alapanyag szálával egyszerű, vonalszerű mintát szedtek. A 40-es években jött divatba a *táblásing*. A gallér „elszakad” a hátrésztől azért, hogy egy 8–10 cm széles betét keresztbe toldva biztosítja a gallér kiemelkedését, ezáltal jobban érvényesül, mert kiemelkedett pl. a zsinóros *lájbi* álló gallérja fölé. Az ujjak kevesebb anyagból készülhettek, mert nem kellett sűrűn ráncolni.

*Istensegítsi férfiak ünnepi viseletben
(1920-as évek vége)*

*Férfi ünnepi viselete. Kakasd
(Érdi György felv., 1992)*

Az elejét is külön szabták már. A bebújónyílás megnyúlik (15–18 cm), 5-6 gombbal záródik. A gallért kiemelő nyakrészen alkalmanként két gombot is elhelyeztek. A gombolás mellett, jobbról, balról 3-4 *piét* (hajtást) illesztettek díszítésül a nyílás aljáig. A nyílást az anyag egy darabkájával (négyzet, téglalap, háromszög alakúval) lezárták. Ezt már varrógéppel varrták, mint az egész inget.

Gagya (gatyá)

A fehér gyapot vászonból készült *gagya* ünnepi viselet volt. Két téglalap alakú bő szárát lépésbetétek egészítették ki. A derékreszen 2 cm széles visszahajításban a *korcban* található a *sírtett kötő*, melyet a két szál keresztbefogása után megkötötték. A keresztbe tett két szál segítségével húzták össze a derekon, majd csukorra kötötték.

A két *gagyaszár* belső oldalán levő nyílást szembeöltéssel rögzítették, majd díszöltéssel eltakarták. A len és kenderből készült *gagyt* micsnap hordták.

Felsőruházat

Az ünnepi *férfiharisnya* gyapjúból szőtt és ványolt posztóból készült szűk nadrág. Fekete zsinórral díszítették. A derék *korcába* *sírtetu* kötő vagy bőrszíjat húztak nadrágtartónak. 2 *ellenző* rejtette a nadrág nyílását és a nadrágtartót. A szára talpban végződik. A tisztán tartása nem volt egyszerű.

*Ünnepi férfiviselet az 1940-es években
(Andrásfalva)*

*Szokmányos székely férfi Kanadában
(1926)*

A hétköznapi téli nadrág sötét színű posztóból készült, szűk szárú. Díszítés nem volt rajta.

Férfilájbí (mellény)

A férfiviselet kiegészítője ünnep- és hétköznapon, meleg időben. Ing felett hordták. Anyaga a századfordulón posztoszövetből készült, melyet a boltból vásároltak. Férfiszabók zsinórral díszítették. 2-3 cm-es álló gallérja volt. Nem gombolták be. Színes anyaggal bélelték. Kívül 2 kisebb, belül 1 nagyobb zsebet helyeztek el rajta. A hétköznapi *lájbira* nem varrtak zsinórt. Szabása, varrása megegyezik az ünnepi lájbíéval.

A férfi bársonyruha (rend ruha)

A bársonyruha (kordbársony) viselet a két világháború között jött divatba. Anyagát kereskedőktől vásárolták és szabómesterek szabták, varrták. A *rend ruha priccse*s nadrágból és kiskabátból állt, melyet pargéttal bélelték ki. A nadrág térdig egyenes szabású, majd hirtelen térdhez, lábszárhoz simuló. A hirtelen szűkítés folytán nyert egy oldalt kiálló fület. A csizmában hordták. A kabát egyenes szabású, dupla gombolású, az ülep közepéig vagy kissé lejjebb érő, merev gallérú, hosszú ujjú viselet. Tartós és meleg ruhadarab volt. Az idős korosztály még ma is viseli csizma nélkül. A nadrág szára már végig egyenes, így félcipő hordható hozzá.

A felső, téli, posztó viselet

A posztó alapanyagát fekete vagy fehér gyapjúból az asszonyok szőtték. Ez laza szövésű gyapjúsövet volt, amelyet *ványolóban* préseltek sűrűre. A ványolást pl. Radócon, román mesterek végezték. Abból a sűrű, vastag fekete vagy szürke posztóból készült a *szokmán*, a *méntáva*, a *krécsán*, a míesnap *harisnya*, a fehér posztóból az *ünnepi harisnya* a férfiaknak.

A szokmán

Barna vagy fekete posztóból készült. Férfiak, nők egyaránt viselték. Enyhén karcsúsított, lábszár közepéig érő kabát volt. A nyakát 3-4 cm-es állógallér zárta. Elöl zsinórral díszítették. Ez a télikabát a negyvenes évek után kiment a divatból. Helyét a gyári szövetből készült, combközépig érő kabát foglalta el. Ma már csak elvétve található egy-egy.

A méntáva

Barna vagy fekete gyapjú posztóból készült, hosszú, szürhöz hasonló, egyenes szabású férfikabát. 10–12 cm széles gallérja állítható. A gallér alá derékig lelógó hegyes csuklyát erősítettek, melyet szükség esetén a fejre lehetett húzni. Hosszú ujjá kesztyűpótló kézfejtakaróval volt meghosszabbítva. Bele lehetett akasztani a négy ujjat. Viselőjét nem zavarta a munkában, nem csúszott fel a hidegben a kézfejről.

Posztókrécsán (kabát)

Barna vagy sötétszürke gyapjúból szőtt, ványolt posztóból készült, csípőig érő férfi téli viselet. A gallérja egyenes szabású fekete bársony. Két ujjá fekete bőrrel díszített, enyhén szűkített kezelőben végződik. A gallértól lefelé a két elején 1 cm széles fekete bőr szegődísz húzódik. Két fekete bőrrel díszített zsebe vízszintesen helyezkedik el az aljától 15–20 cm magasan, ezek felett újabb, szélesebb bőrcsíkkal díszített, ferdén elhelyezkedő zsebek voltak. Flanelbélése szürke. 5 gombbal zárható.

Kötött krécsán

Sötétszürke, fekete vagy barna kötött pamut- vagy gyapjúanyagból készült hosszú ujjú, egyenes szabású férfi kiskabát, melyet a boltból vásároltak. Gallérja nem volt, elől végig gombos. A posztónál könnyebb viselet volt.

A FIÚGYERMEKEK VISELETE

A gyermekeket a megszületésükkor *pókaribancba* csavarták (nagyobb méretű pelenka) a fejét is.⁵ Majd egy négyzet alakú *pókapárnába* átlósan elhelyezve újabb *pókaribancba* az alsó testét külön becsomagolták. Felhajtották a párna alsó sarkát a csecsemő válláig, majd behajtották a jobb, utána a bal sarkát úgy, hogy a *bubacska* mindkét keze szorosan rögzítve legyen. Végül *pókakötővel* szorosan átkötötték. *Pókapárnába* addig tartották, amíg ki nem verekedte a *buba* magát belőle.

A felülő, mászó gyermek fejére *ruvacskát* (kendőt) kötöttek. Hosszú inge bokájáig ért. Nagyon korán, már a karon ülő gyermeknek csináltak vagy csináltattak ünnepi viseletet. *Szédétt* (ráncolt) *inget*, *lájbit*, *gagyát* vagy *harisnyát* és kalapot tettek a fejére. A templomban tartott szertartásra (mise, esküvő, keresztelő) adták fel. Elkészítése ugyanúgy történt, mint a felnőtteké.

Nyáron hosszú inget hordtak, lobogó hosszú ujját kezelőbe fogva a csuklón gombolták. Nyakkivágása kerek volt. Télen a boltból vásárolt *kezes-lábashan* jártak (elől, hátul nyitott meleg bolyhos nadrág) egészen iskoláskorig. Alája hosszú inget vettek, mely elől, hátul kilógott. Iskoláskorban az anya által szőtt kender *bikfanadrágot* viseltek, melyre télen posztónadrágot húztak. A *bikfanadrág* tulajdonképpen vastag gaga volt.

A FÉRFILÁBBELIK

A férfiak, fiatalok, idősek, gyermekek vagy kemény szárú gombos, vagy bőrfonattal díszített, rogyant szárú csizmát viseltek, melybe a *harisnya* és a *gagya* szárát belegyűrték. Istensegítsen már az iskolásoknak is vettek bakancsot, ebbe kapcát húztak. Bácskában és Magyarországon nem tudtak megbarátkozni a *klumpával*.

A csizmát télen, nyáron, ünnepnap és miesnap is felhúzták, de úgy ügyeltek *rēja* (rá), hogy több nemzedéket kiszolgáljon a szára. Többször megfejték. A csizmába a lábukra tekert kapcával bújtak, hogy a láb ne fázzon, a lábat fel ne törje a kemény bőr.

Amíg lehetett, mezítláb jártak. A felnőttek mezőre, *tyirijára* (bérfüvarozásra), a gyermekek iskolába hegyes bocskort is húztak. A bocskor egyetlen darab bőrből készült. A ló, a marha vagy a disznó bőrét egyaránt használták. A talpat, a lábujjakat és a talp szélét védte. A bocskor széleit, orrát hasított bőrral (bőrszíjjakkal) húzták össze és ezáltal rögzítették a lábfejhez, lábszárhoz. Mindenki maga elkészíthette. A szegények lábbelije volt. (Szívsebben jártak mezítláb, ha az időjárás megengedte.)

A 40-es években a pantalló nadrág megjelenésével jött divatba a félcipő.

---

⁵ Pókaribancot (pelenkát) már a felvevésre alkalmatlan ing, fejéres rokolya maradékaiból hasították. Az újszülött fejét is ilyen anyaggal kötötték be, egy másikkal a testet beborították.

A BŐR KIKÉSZÍTÉSE

Bukovinában hosszú, vastag fehér, fekete, szürke rackajuhokat tenyésztettek. Legtöbb családnak volt juha 5–10–20. A szőre, a bőre használati tárgyak alapanyagául szolgált, a húsa, teje ízletes étel volt. A szücsmesterség apáról fiúra szállt, így tanulásra kiváló lehetőség kínálkozott az apa mellett. Iskolát Radócon végezhettek, ahol mestervizsgát is tehettek. A bőr kidolgozását, hímzését sokan Szóts Jákob istensegítsi *kozsokárnál* (szücs) tanulták.

A rackajuhnak a hosszú, tincses szőrét általában ősszel nyírták le. A gyapjút az asszonyok mosták, fonták, szőtték. *Festékést, csérgét, harisnyát* (nadrágot), *kabátot, szokmánt, mentávát* készítettek a szövött, *ványolt* posztóból.

Baránybőrből a női *kozsokot, derekbundát, könyökös bundát* és *beceset* készítettek.

Csávázás

A lenyúzott bőrt besózták és kitétték száradni a bőrével kifelé fordítva. Ezután egy nagy kádban 1-2 hétig áztatták. Áztatólevet korpából, sóból, timsóból meleg vízzel készítettek, ebben csávázták a bőrt. Megmosták és lehúsolták. Ismét csávázás következett. Majd lecsepegtették a vizet. Kivitték a bőrt a Szucsávrára. 1-1 bőrt ráfektettek egy ajtónyi deszkára, melyen átfolyt a víz. Egy falapáttal a szőrt állandóan lökdösve mosták, tisztították a folyó vízében, amíg tiszta nem lett a szőr, bőr. Otthon csiptetőbe fogatták, lehúsolták.

Érlelés

Az érleléshez készített keverékhez a következő anyagokat alkalmazták: bőrönként 25 dkg só, 2 kg rozskorpa, kb. 3 l langyos víz. Ezt a keveréket a kiterített bőrre kézzel kenték. Utána a hajtogatás következett. Behajtották a lábakat, ráhajtották a fejeket. A két szélét újból összehajtották (bedobták) középre. Addig végezték a hajtogatást, amíg kis doboz alakú lett a bőr, s hajtogatni lehetett. Kívül volt a szőrös rész. Egy nagy *cséberbő* (faedénybe) helyezték a bőröket s annyi tiszta vizet öntöttek rá, hogy ellepje. 21 napig érlelték. Érlelés után a *cséberén* keresztülfektetett rúdra kiszedték, lecsepegtették a vizet. A bőröket egyenként kivitték az udvarra és lerázták (lerittyegtették) róla a korpás keveréket. A csűrben felfüggesztett rudakon szárították. A száraz bőröket sós vizes ronggyal *mégnyirkították* (benedvesítették). Kétrét hajtva egy nap s egy éjjel pihentették. Ezután keresztül, majd hosszában puhították. A bőr egyik szélére ráléptek és a másik láb sarkával puhították, közben két kézzel tartották a bőrt.

Corholás (fehérítés, „kiszépités”)

A műhelyben erre a célra felszerelt gerendára kötelet erősítettek, a kötéltre egy vastagabb pálcát, és erre akasztották a bőrt. Bal kézzel tartották, jobb kézzel *corholó*

késsel corkolták (puhították) a bőrt. A városban vettek *kozsokárkövet*⁶, összetörték, majd *füttőben* (tűzhelyben) kiégették. Egy nagyobb lapos kövön kalapáccsal porrá zúzták. Szükség esetén egy másik lapos kövel addig dörzsölték ide-oda a kövön, amíg liszt finomságú nem lett. A *kicorkolt* bőrt egy asztalra terítették, rászórták a kozsokárkőből készített port (kiégetett gipszet) és bedörzsölték. Csipetöbe szorították. Bal kézzel megfogták a bőr szélét, jobb kézzel kis kaparóval lekaparták a maradék hárttyát. Az asztalon *leszéjjelték* (a lógó hárttyát késsel levágták). Ezután a megrendelő méreteinek megfelelően kiszabták a kívánt bőr ruhadarabot.

A bukovinai székelyek tízféle bundát készítettek báránybőrből.

Férfibundák

Legrégebbi a *kerekbunda*, *mintyán* (fél és egész) bunda, a legújabb a *zsidós* vagy *örményes bunda*. Ezek ujjas bundák.

Ujjatlan a *mejjes bunda* és a *bekecs*.

Női ujjas bundák

Könyökes bunda (a bunda hossza a könyök magasságában ért véget), a *kozsok* (derékban megtoldott hosszú bunda).

Ujjatlan bundák

Dérékbunda (selymes lájbi, a bőre feketére festett), *bekecs* (a bőre barnára festett). Szabásuk egyenes hátú, ujj nincs bevarrva. Az ujjvarrás a felső karra esik, nem a vállra. Ez a szabás-varrásmód utal a XVIII. századnál korábbi eredetre. A bőrruhák fehéritett bőrből készültek, kivéve a női és a férfibekecs, valamint a női derekbunda.⁷

JUHBŐRBŐL KÉSZÜLT FÉRFIBUNDÁK

Egészmintyán bunda

A férfiak viselete, de asszonyok is felvették. Nyakán, elején, ujjain görény- vagy rókabőrből díszítés, azaz görény került. Alsó részén fekete báránybőr-prém fogja körbe, mely tartozéka a báránybőr bélésnek. A nyakat körbefutó *hányás* (felvarrás) sárga és kékfonalú csillagokat fog közre. Ez alatt írha, *kérésztbevarrás* és *vízfolyásos varrás* következik. A bunda elején, a görény mellett, *vízfolyásvarrással* levartt, két-

⁶ A kozsokárkő: kiégetetlen gipsz.

⁷ Szabó Imre a dévai székely-csángó viseletet ismertető munkájában (Ethnographia 1904. 3–4. szám, 70–71.) 5 bundát említ, Kresz Mária: A népi szücsmeserség című könyvében nyolcat. Valójában tíz félbundát készítettek és használtak a bukovinai székelyek.

*Kakasdi férfi mejjesbundában
(Érdi György felv., 1992)*

*Asszony kozsótkban
(Érdi György felv., 1992)*

*Kerekbundás férfi, Kakasdi
(Érdi György felv., 1992)*

szer leirházott, csillagokkal díszített bádzsák nyúlik le. Erre mindkét oldalon 5-5 nagy virág helyezkedik el. Közülük a két végén tulipánt virág, ezek között szögletes rózsák vannak. A tulipánt végében egész madárlábcskák, tövében fél madárlábcskák. Kétfelől cserelapik. A szögletes kerekrozsza közepét barackmag vagy sarlóbingó és szüvecske tölti ki.

A bunda beirházott vállán csipkés bádzsák fut végig, közepét szembeöltéssel varrott hullámvonalas tekerős virág vagy kégyóvarrás, széleit pedig halfarkak s irhák díszítik.

A kissé görbe ujj alsó részét kapának nevezik. Ez a bunda hátsó részét keresztbe varrással, vízfolyás varrással, szögletes kerekrozsával, félmadárlábakkal és 2-2 sarlóval ékesítik.

Hónalj alatt zsinórral, halfarkakkal, irhakkal díszített bádzsák s boszorkányfoltok találhatók.

Andrásfalvi család, a férfiak mejjesbundában (Önböli Péter felv., 1935 táján)

Félmintyán bunda

A félmintyán bunda három bőrből készült. Nyakdíszítése görény, a többi részeken prém. A bádzsákat egy tulipán virág, két *szégletes kerekrozsa*, *bongok* s madárlábacskák szegélyezik. Az ujjakon *szerény madárlábacskák* vagy *szilvamagok* a díszek. A hátán levő díszítés olyan, mint az egészmintyán és mejjes bunda hátsó díszítése.

A kerek bunda

A legrégebbi viselet, megjelenése egyszerű. Három bőrből készült, egyenes szabású, az ülepet jól eltakarta. Meghosszabbított ujjá a kézfejet beborította, ezáltal pótolta a kesztyűt.

A gombolás mellett a fejér bőrt *vörös* és zöld *szőrfejtővel* (gyapjúfonallal) *víz-folyásos* mintával díszítették. A bőrrészek

Zsidós vagy örményes bunda, Kakasd (Érdi György felv., 1992)

összeillesztése fejér bőrcsíkkal történt. Közvetlen mellette a veres és *zöldfejtős* díszítés húzódik ferde öltéssel. 3-4 cm széles toldott, álló gallérja kék, zöld, veres fejtős, ferde öltésű díszítést kapott. A toldás alatt, a nyakrészen zöld, veres fejtős díszítés vonul végig körbe. Ez a díszítés a vállon és a toldott kézelőn is megtalálható. A nyakrészt és a kézelőt keskeny fekete szőröcskék zárja le.

Öt börgombbal zárható.

Mejjes bunda

Két bőrből készült. *Szokmán* alatt viselték, vagy a felöltőre vették. A bai váll felett és lent a bal csipőnél 5-6 saját készítésű gombbal zárták. A nyaka körül görényprémet, az aljára a báránka lábszáráról lenyúzott bőrt varrták. Elején díszes kivarrás volt. Lehetnek néhány *tulipánt* vagy *bádzsákok*, *kihaladt tulipántok*, *rózsák* és *csigarózsák*, *cserelapik* és *madárlábak* a díszítői. A két zseb szegletes *kerekrózsát*, *sarkalapit*, *madárlábacsákát* s szüves rózsát fog közre.

Zsidós vagy örményes bunda

3 bőrből készült, ülepig ért. Egyenes szabású, elől a gombolás mentén, az ujjak végén, valamint a bőr összedolgozásának vonalán fekete bőrral fedték és díszítették. Bal felől a szív magasságában, jobbról és balról az alsó részétől számítva 10-12 cm magasságban díszes zsebeket helyeztek el. A fekete, veres, fejtős színű bőroket díszvarrással rögzítették, a fejtős bőrt csipkézték. A kis zseb felett egy tulipántot hímeztek 3 levéllel, selyem *fejtővel*. A tűzés részben varrógéppel, részben kézzel történt.

Fekete kondor szőrű gallér díszíti. 7 gombbal gombolható. A neve az eredetére utal. A székelyek a két világháború között kezdték viselni.

FELSŐ TÉLI, BÁRÁNYBŐRBŐL KÉSZÍTETT NŐI VISELET

Kozsók

Hosszú, díszes, lefelé bővülő női bunda. Nyakát *hányások*, állógallérját egy rend görénybőr díszíti. Elejét 2-3 rend görény, *vízfolyás-varrás*, *bádzsákok*, *tulipánvirágok*, *szegletes kerekrózsák*, *cserelapik* és *bingók*, valamint *félmadárlábak*, *zsinórprém*, *irha* és boszorkányfoltok ékesítik. Vállán *halfarkakkal* szegélyezett bádzsák, ujján prém-dísz. Hátán és vállán *tulipántok*, *szegletes kerekrózsák*, *csere-* és *falapik* vannak.

Ujja hosszú, a kézfejét takarja. Elöl 5-6 börgombbal záródik.

Könyökesbunda

Két bőrből készült, derékig érő női viselet. Az ujjá jóval hosszabb a bundánál, prémmel szegélyezett. A nyakdíszítése az egészmintyán, az eleje a félmintyánéval azonos. Hátát és vállát tulipántok, szegletes kerekrozsák, csere- és falapik díszítik.

A derekbunda (selymeslájbi)

Olyan bőrmellény, amelynek egész felületét színes hímzés borítja. Télen-nyáron egyaránt viselték. Csak a jómódúak engedhették meg maguknak az elkészítését. A női viselet legdíszesebb darabja volt, s egyben a jómód jelképe is. Egy báránybőrből három részre szabták. A bőrt saját készítésű festékekkel feketére festették. Erre a virágokat hígított választóvízzel *írták* (rajzolták), majd kihúmezték. A kivarrást élénk színű piros, zöld, kék, ibolyakék, narancs és citromsárga siritett vagy *siritetlen* selyemfejtővel (fonallal) végezték. A legelterjedtebb hímzésminta a *kégyós* (kigyós) és a *kicsivirágos*.

A virágok között megtalálható a *kihasad* tulipánt, a különböző méretű *csigarózsa*, *tarkarózsa*, *kibuggyant kék rózsa*, *közbenső rózsa*, *szüves rózsa*, *felemás rózsa*, *gyöngyvirág*, valamint *fél solló* (sarló), *lapi*, *bingó* (bimbó), *tollú* (toll), egész és fél madárlába. A gombolás mellett az elejét és körben az alját 5–7 cm széles fekete prém és mellette veres bőr díszítette. A *bongok* (gombok) mellett négy bojt, mely a fejtőből készül. A hátán félkörben a szabás vonalán veres bőr és zöld bőrpöltés a takaró díszítés. A széleket elől, alól és a karliknál fekete bőrral beszegték. A *szédetting* és a *krécsán* felett egyaránt hordták.

Bekecs

A bőrből készült, női, ujjatlan mellény. A derekat takarta. Világosbarnára festették. A gombolásnál az összeillesztés vonalán sötétbarna bőr fedte a találkozó széleket, illetve díszítette a bekecset elől, oldalt, hátul. A **bördisz** mellett a széleken a gombolás vonalán a váll, a nyakkivágásnál, valamint az alsó vonalon körben sötétszürke, 3–4 cm széles nyúlprém zárja le a vonalakat. Elöl bőrral díszített 2 zseb található 10–12 cm magasán, 5 börgombbal záródik.

A BUNDÁKAT DÍSZÍTŐ HÍMZÉSMOTÍVUMOK

A hímzésmotívumok egy része egyszerű, archaikus motívum, ilyen a vízszintes hullámvonal a „*vízfolyásos*”, a *rácsminta* a *kérésztbevarrás*, a függőleges hullámvonal a „*kégyóvarrás*”, vagy „*tekerős virág*”.

Az apró, háromszögletű motívumok neve: *halfarok*. A *mintyán bunda* ujján pl. csak *kégyó* és *halfarok* motívum található. A virágminta kivarrását „*kivirágózásnak*” nevezték. Ismerünk állatomamentikára utaló motívumokat is, ilyen a „*madárláb*”, mely lehet „*egész madárláb*” vagy „*félmadárláb*”.

Növényi ornamentikára utaló motívumok: *tulipánt virág*, *kihasad tulipánt*, *solló lapi*, *cserelapi*, *szegletes kerek rózsa*, *szüvesrózsa*, *csigarózsa*.

Egyéb díszítőelemek

A női bundákat fekete bárány „*kondor*” (göndör) szőrével, a férfiakét a bárány lábának sima szőrével díszítették.

A férfiak fehér bundáját fehér vagy zöld (kevés veres) irhával szegélyezték. A nőket fehér, *vérés* (a bekecses még zöld és barna) irhával. Hímzésre élénk színű (veres, sárga, kék, zöld, fekete, mustársárga) *szőrfonalat* (gyapjú) vagy *selyemfonalat* használtak.

Selyemfonal himzéssel készült a női *dérékbunda* (selymeslájbi), valamint a férfi *mejjesbunda*. A minta alapján nevezték a női dérəkbundát kégyósnak vagy virágosnak.

A FÉRFI- ÉS NŐI VISELET KIEGÉSZÍTŐI

Nyakra való selyemkendők

A férfiak, nők egyaránt viseltek nyakra való selyemkendőt. A férfiaké 15–20 cm széles, 80–100 cm hosszú, téglalap alakú, a gallér alatt vezetett és elől *csukorba* (csokorba) kötött nyakkendőszerű kiegészítő. Lehetett egyszínű és mintás is. Ünnepestyűes alkalmakkor kötötték fel. Az istensegítségük úgy emlékeznek, hogy a nyakravaló négyzet alakú kendő volt.

A nők négyszögletes, a *kicsiruvánál* nagyobb rojtos vagy rojt nélküli, szélein virágmintával díszített, vagy az egész magába mintás (az alapanyag színével egyező selyemszállal beleszótt minta) vállkendőt kötöttek a nyakukba, elől keresztbe vetve, a rokoja gallérjába tűrve rögzítették. Az ünnepi viselet tartozéka volt, az újabb idők divatját tükrözte, de a 40-es évekre teljesen eltűnt. A nők ruvát kötöttek a nyakukba. Mária-ünnepeken a *kikerülésen* (körmenet) a Mária-képet, -szobrot vivő lányok elengedhetetlen kelléke volt.

Bellács

A fejérszék és a gyermekek papucsát helyettesítő, téli, benti lábravaló volt. Barna vagy fekete ványolt posztóból készítették (Andrásfalván) szobai használatra. Láb-szárközépig ért. A viselésre már alkalmatlan bontókreccsán, mentáva és szokmámból vették ki a *java részt* (kevésbé elnyűtt részét), s ebből készült a bellács.

A bellács a férfiak csizmában viselt, kapcát kiegészítő férfiviselete is volt. A téli fuvarozások alkalmával megfelelő védelmet nyújtott a hidegben.

Mindenki maga *kertyolta össze* (tákolta, varrta össze).

Lábravaló

Használt ványolt posztóból készítették a lábbeli beborítására, vagy csúszáságtólásra is alkalmas, a talpat is betakaró lábravalót. *Ráhúzták* a csizma, magas szárú cipő fejére, hátul gombbal rögzítették vagy megkötötték.

A hó elolvadt rajta a láb melegétől. A posztó beitta a nedvességet, megfagyott, így megakadályozta a bőr átázását. Jó szolgálatot tett a havas, hideg téli napokon.

Lábszárvédő

Szürke vagy fekete ványolt posztóból készült, 80–100 cm hosszú, 10–12 cm széles meleg lábszárvédő. Csizma alatt vagy bocskorral együtt alkalmazták a lábszárra tekerve, a végeket kötővel rögzítve.

Csak a férfiak viselték.

Karmantyú (érmelegítő)

Gyapjúból kötötték, 6–8 cm széles, rugalmas, meleg alkalmazhatóság volt. Hidegben húzták fel a csuklóra, munka közben nem jelentett akadályt, de a gyermekek is szívesen viselték *csáklyázás* (korcsolyázás), szánkózás közben.

Gyöngyöspárta

Egyszeri alkalomra készült fejdísz, melyet a *hazaji* (menyasszony) viselt az esküvője alkalmával. Hozzáértő asszonyok, lányok készítették (Andrásfalván Andrásfalviné, Matyi Trézsi, Sebestyén Péterné tudja még) krepp-papírból, aranyfüsttel befújt *lapiból* (levél) gyöngyből, rézdrótból készített seprűcskéből. A szükséges kellékeket előkészítve az esküvő napján 3-4 órán át rakták fel a fejre rézdróttal erősítve egy-egy tincs hajhoz. Befejezésként a rokolya aljáig lelógó színes pántikával (szalagokkal) ékesítették. Az aparthanti és a csernakeresztúri hagyományörző csoport nem krepp-papírt, hanem színes szalagot használt a rózsacsokkák elkészítéséhez.

Gyöngy

Minden korosztály viselt gyöngyöt. A fiatal leányok többsoros fejr, az asszonyok apróbb szemű fejr, esetleg kék, az idősebb korosztály apró szemű fekete gyöngyben jelenhetett meg. Egy szála fűték a gyöngyöt. A kívánt hosszúság után a végeket összekötötték. A zárt gyöngysor összefogásával két sor, újabb kettőbe hajtással 4 soros gyöngyöt köthettek a nyakukra. A fiatalok keskenyebb, világos szalaggal, az idősebbek sötétebb szalaggal, zsinórral, pertlivel rögzítették bal oldalon úgy, hogy a gyöngy egyik részén bogra kötötték a szalagot, majd a nyakra tekerve a másik oldalon is bebújtatták a kötöt a gyöngysorba. Egy bog majd egy csokor rögzítette. A leányok a nyak elülső részén még kötöttek egy színes szalagot a gyöngyre. Ez mindig eltérő színű volt a gyöngyöt rögzítőnél. Bácskában kezdett divatba jönni a színes gyöngy, fejr, kék, fekete mellett a piros is.

Andrásfalvi leánykák keszkenyővel 1943 táján

Nagyruva

Szürke, barna vagy fekete egyszínű, vagy kockás ványolt posztóból készült, az egész testet beborító, rojtos, kabátot helyettesítő női viselet volt. Az átló mentén hajtották kettőbe és a háton átverve, elöl keresztelve burkolóztak bele. A hófúvások alkalmával felhúzták a fejre is. Egy-egy vastagruva több nemzedéket kiszolgált. A jómódúak engedhették meg maguknak.

Vastagruva

Gyapjúból készült puha tapintású, rojtos, a nagyruvánál kisebb méretű, hétköznap, vasárnap egyaránt viselt ruhadarab. Boltból vásárolták. Az idősebbek a *kozókra* is rávették úgy, hogy a fejüket is takarta. Minden korosztály viselte. A kabátot helyettesítette.

Hadikfalván *pacalruva*, Józseffalván *belinerkendő* nevet kapta.

Keszkenyő

Gyolcsból, a fejéres rokolya anyagából új, esetleg az elvékonyodott és viselésre alkalmatlan puha ruhadarabokból készítették, vagy a boltból vásárolták. Orrtörlésre, izzadság felitására stb. használták. A boltból vásároltat díszként a rokolyájuk gallérjába szúrták jobb oldalon, vagy a jobb kezükben tartották. A misére imádságos könyvben elhelyezett zsebkendőket vittek.